

PAPER-III
MARATHI

Signature and Name of Invigilator

1. (Signature) _____
(Name) _____
2. (Signature) _____
(Name) _____

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--

(In figures as per admission card)

Roll No. _____
(In words)

D 3 8 1 0

Time : 2 1/2 hours]

[Maximum Marks : 200

Number of Pages in this Booklet : 32

Number of Questions in this Booklet : 19

Instructions for the Candidates

1. Write your roll number in the space provided on the top of this page.
2. Answer to short answer/essay type questions are to be given in the space provided below each question or after the questions in the Test Booklet itself.
No Additional Sheets are to be used.
3. At the commencement of examination, the question booklet will be given to you. In the first 5 minutes, you are requested to open the booklet and compulsorily examine it as below :
  - (i) To have access to the Question Booklet, tear off the paper seal on the edge of this cover page. Do not accept a booklet without sticker-seal and do not accept an open booklet.
  - (ii) **Tally the number of pages and number of questions in the booklet with the information printed on the cover page. Faulty booklets due to pages/questions missing or duplicate or not in serial order or any other discrepancy should be got replaced immediately by a correct booklet from the invigilator within the period of 5 minutes. Afterwards, neither the Question Booklet will be replaced nor any extra time will be given.**
4. Read instructions given inside carefully.
5. One page is attached for Rough Work at the end of the booklet before the Evaluation Sheet.
6. If you write your name or put any mark on any part of the Answer Sheet, except for the space allotted for the relevant entries, which may disclose your identity, you will render yourself liable to disqualification.
7. You have to return the test booklet to the invigilators at the end of the examination compulsorily and must not carry it with you outside the Examination Hall.
8. **Use only Blue/Black Ball point pen.**
9. **Use of any calculator or log table etc., is prohibited.**

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. पहले पृष्ठ के ऊपर नियत स्थान पर अपना रोल नम्बर लिखिए ।
2. लघु प्रश्न तथा निबंध प्रकार के प्रश्नों के उत्तर, प्रत्येक प्रश्न के नीचे या प्रश्नों के बाद में दिये हुए रिक्त स्थान पर ही लिखिये ।
इसके लिए कोई अतिरिक्त कागज का उपयोग नहीं करना है ।
3. परीक्षा प्रारम्भ होने पर, प्रश्न-पुस्तिका आपको दे दी जायेगी । पहले पाँच मिनट आपको प्रश्न-पुस्तिका खोलने तथा उसकी निम्नलिखित जाँच के लिए दिये जायेंगे, जिसकी जाँच आपको अवश्य करनी है :
  - (i) प्रश्न-पुस्तिका खोलने के लिए उसके कवर पेज पर लगी कागज की सील को फाड़ लें । खुली हुई या बिना स्टीकर-सील की पुस्तिका स्वीकार न करें ।
  - (ii) कवर पृष्ठ पर छपे निर्देशानुसार प्रश्न-पुस्तिका के पृष्ठ तथा प्रश्नों की संख्या को अच्छी तरह चैक कर लें कि ये पूरे हैं । दोषपूर्ण पुस्तिका जिनमें पृष्ठ/प्रश्न कम हों या दुबारा आ गये हों या सीरियल में न हों अर्थात् किसी भी प्रकार की त्रुटिपूर्ण पुस्तिका स्वीकार न करें तथा उसी समय उसे लौटाकर उसके स्थान पर दूसरी सही प्रश्न-पुस्तिका ले लें । इसके लिए आपको पाँच मिनट दिये जायेंगे । उसके बाद न तो आपकी प्रश्न-पुस्तिका वापस ली जायेगी और न ही आपको अतिरिक्त समय दिया जायेगा ।
4. अन्दर दिये गये निर्देशों को ध्यानपूर्वक पढ़ें ।
5. उत्तर-पुस्तिका के अन्त में कच्चा काम (Rough Work) करने के लिए मूल्यांकन शीट से पहले एक पृष्ठ दिया हुआ है ।
6. यदि आप उत्तर-पुस्तिका पर अपना नाम या ऐसा कोई भी निशान जिससे आपकी पहचान हो सके, किसी भी भाग पर दर्शाते या अंकित करते हैं तो परीक्षा के लिये अयोग्य घोषित कर दिये जायेंगे ।
7. आपको परीक्षा समाप्त होने पर उत्तर-पुस्तिका निरीक्षक महोदय को लौटाना आवश्यक है और इसे परीक्षा समाप्ति के बाद अपने साथ परीक्षा भवन से बाहर न लेकर जायें ।
8. केवल नीले/काले बाल प्वाइंट पेन का ही इस्तेमाल करें ।
9. किसी भी प्रकार का संगणक (कैलकुलेटर) या लाग टेबल आदि का प्रयोग वर्जित है ।

MARATHI
मराठी

PAPER – III
प्रश्नपत्रिका – III

Note : This paper is of **two hundred (200)** marks containing **four (4)** sections. Candidates are required to attempt the questions contained in these sections according to the detailed instructions given therein.

टीप : ही प्रश्नपत्रिका **दोनशे (200)** गुणांची असून तीत **चार (4)** विभाग आहेत. प्रत्येक विभागांतर्गत तपशीलवार सूचनांप्रमाणे सर्व प्रश्न सोडवावयाचे आहेत.

SECTION – I

विभाग – I

Note : This section consists of **two** essay type questions of **twenty (20)** marks each, to be answered in about **five hundred (500)** words each. **(2 × 20 = 40 marks)**

टीप : या विभागात निबंधाच्या स्वरूपाचे **दोन** प्रश्न आहेत. त्यांतील प्रत्येकास **वीस (20)** गुण आहेत. त्यांची उत्तरे प्रत्येकी सुमारे **पाचशे (500)** शब्दांत द्यावयाची आहेत. **(2 × 20 = 40 गुण)**

1. वाचन संस्कृतीचा न्हास

किंवा

साहित्यसंमेलनांची उपयुक्तता संपली आहे काय ?

2. प्रसारमाध्यमे आणि लोकशिक्षण
किंवा
ग्रंथपरीक्षणे : स्वरूप आणि महत्त्व

SECTION – II

विभाग – II

Note : This section contains **three (3)** questions from each of the electives/specializations. The candidate has to choose only one elective/specialization and answer all the three questions from it. Each question carries **fifteen (15)** marks and is to be answered in about **three hundred (300)** words. **(3 × 15 = 45 marks)**

टीप : या विभागात प्रत्येक ऐच्छिक / वैकल्पिक अभ्यासक्रमावर आधारित असे **तीन (3)** प्रश्न आहेत. उमेदवाराने कोणताही एक ऐच्छिक/ वैकल्पिक विषय निवडून त्यावरील सर्व तीनही प्रश्न सोडवावयाचे आहेत. प्रत्येक प्रश्नास **पंधरा (15)** गुण असून प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर सुमारे **तीनशे (300)** शब्दांत द्यावयाचे आहे. **(3 × 15 = 45 गुण)**

ऐच्छिक I – लोकसाहित्य

3. लोकसाहित्याच्या अभ्यासाचे महत्त्व आणि उपयुक्तता विशद करा.
4. लोककथांचे प्रकार किती आहेत ? त्यांचे स्थलांतर कशा प्रकारे घडते ते विवेचनपूर्वक लिहा.
5. लोकनाट्य या कलाप्रकाराच्या वेगवेगळ्या विशेषांची सोदाहरण चर्चा करा.

ऐच्छिक II – तौलनिक साहित्याभ्यास

3. तौलनिक साहित्याभ्यास या अभ्यासशाखेचे प्रमुख घटक कोणते ते विवेचनपूर्वक लिहा.
4. 'प्रभाव' (influence) ही प्रक्रिया तौलनिक साहित्याभ्यासात महत्त्वपूर्ण का मानली जाते ते सोदाहरण स्पष्ट करा.
5. भाषांतर हा तौलनिक साहित्याभ्यासाचा प्राण आहे, या विधानाची साधकबाधक चर्चा करा.

ऐच्छिक III – स्त्रीवादी साहित्याभ्यास

3. स्त्रीवादाच्या प्रभावातून स्त्रियांच्या साहित्याचा वेगळा विचार करू लागल्यामुळे स्त्रीसाहित्याचे कोणकोणते विशेष स्पष्ट होऊ लागले ? सोदाहरण विवेचन करा.
4. कथा आणि कविता हे साहित्यप्रकार स्त्रियांच्या प्रतिभेचे समृद्ध दर्शन घडवितात, या विधानाची आधुनिक मराठी साहित्याच्या संदर्भात चर्चा करा.
5. स्त्रीवादाच्या उदयानंतर स्त्रियांच्या आत्मचरित्रलेखनात कोणकोणते बदल झाले असे तुम्हाला वाटते ? सकारण मीमांसा करा.

ऐच्छिक IV – ग्रामीण साहित्य

3. ग्रामीण साहित्य व प्रादेशिक साहित्य यांतील साम्यभेद उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा.
4. मराठी ग्रामीण कवितेची वेगवेगळी रूपे कसकशी प्रकटली आहेत ते सविस्तर लिहा.
5. व्यंकटेश माडगूळकर आणि रा.रं. बोराडे यांपैकी एका लेखकाच्या साहित्यिक कामगिरीची ओळख करून द्या.

ऐच्छिक V – दलित साहित्य

3. दलित साहित्यनिर्मितीमागील प्रेरणांनीच दलित साहित्याचे प्रमुख स्वरूपविशेष घडवले आहेत. परामर्श घ्या.
4. दलित स्त्रियांच्या आत्मकथनांतून प्रकटणाऱ्या सामाजिकतेचे स्वरूप विशद करा.
5. शंकरराव खरात आणि नामदेव ढसाळ यांपैकी एका लेखकाच्या लेखनाची वैशिष्ट्ये सोदाहरण लिहा.

SECTION – III

विभाग – III

Note : This section contains **nine (9)** questions of **ten (10)** marks, each to be answered in about **fifty (50)** words. **(9 × 10 = 90 marks)**

टीप : या विभागात **नऊ (9)** प्रश्न आहेत. प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर सुमारे **पन्नास (50)** शब्दांत द्यावयाचे आहे. प्रत्येक प्रश्नास **दहा (10)** गुण आहेत. **(9 × 10 = 90 गुण)**

6. वारकरी संतांनी केलेल्या वाङ्मयीन कामगिरीचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

7. मराठी नाटकांनी मराठी साहित्यसंस्कृती कोणकोणत्या प्रकारे समृद्ध केली ते लिहा.

8. प्रमाणभाषा व बोली यांच्यातील भेद कोणते ते सांगा.

9. रस हा काव्याचा आत्मा असे का म्हटले जाते ?

10. साहित्यप्रकारांचे वर्गीकरण कोणकोणत्या घटकांच्या आधारे केले जाते ?

11. एकोणिसाव्या शतकात धर्मसुधारणेचे कोणकोणते प्रयत्न झाले ? ते कोणी केले ?

12. गो.ग. आगरकर यांच्या विचारधारेचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

13. अनियतकालिकांची चळवळ सुरू होण्यामागे कोणकोणती कारणे होती ?

14. 'झेंडूची फुले' आणि 'सलाम' या कवितासंग्रहांतील कवितांचे मराठी काव्यसृष्टीच्या संदर्भातील वेगळेपण स्पष्ट करा.

SECTION – IV

विभाग – IV

Note : This section contains **five (5)** questions of **five (5)** marks each based on the following passage. Each question should be answered in about **thirty (30)** words.

(5 × 5 = 25 marks)

टीप : या विभागात उताऱ्यावर आधारित **पाच (5)** प्रश्न आहेत. प्रत्येक प्रश्नास **पाच (5)** गुण आहेत. प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर सुमारे **तीस (30)** शब्दांत द्यावयाचे आहे.

(5 × 5 = 25 गुण)

पुढील उतारा वाचून त्याखालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

मराठीमध्ये जर संस्कृत साहित्यशास्त्रातील सिद्धांतांची काटेकोर तपासणी व्हायची असेल तर या साहित्यशास्त्रातील सर्व ग्रंथांची अधिकृत, विश्वसनीय भाषांतरे उपलब्ध झाली पाहिजेत. तसेच या सिद्धांतांची तर्कशुद्ध चिकित्सा करणारे लेखनही होत राहणे अगत्याचे आहे. परंतु संस्कृत साहित्यशास्त्रावरचे मराठीतील लेखन खूपच असमाधानकारक आहे. हे लेखन बहुतांशी परिचयपर असते. त्यातही आजचा अभ्यासक विचारात घेऊन ते केले जात नाही. महाराष्ट्रातील आजच्या पिढ्यांचा संस्कृत भाषेशी अजिबात परिचय नाही. या साहित्यशास्त्रावर जेव्हा मराठीत लिहिले जाते तेव्हा त्यात संस्कृत ग्रंथांतील अवतरणांचे मराठीत अधिकृत भाषांतरे न देता ती मूळ संस्कृत भाषेत जशीच्या तशी उद्धृत केली जातात. त्यामुळे ग्रंथलेखकाने या अवतरणांवर केलेले भाष्य समजावून घ्यायला आणि त्याचे परीक्षण करायला संस्कृतमधील अशा अवतरणांचे मराठी वाचकाला साह्य घेता येत नाही. मुळात संस्कृत साहित्यशास्त्रावर मराठीत चिकित्सक ग्रंथांची वानवाच आहे. कारण संस्कृत साहित्यशास्त्राकडे मराठीचे किंवा संस्कृतचे अभ्यासक चिकित्सक दृष्टीने पाहाताना दिसत नाहीत. संस्कृत वाङ्मयाचे अभ्यासक जेव्हा संस्कृत साहित्यशास्त्रावर लिहितात तेव्हा अभिनवगुप्तादिकांच्या भूमिका कशा योग्य आहेत, हे पटवून देण्यावर त्यांचा भर असतो. मराठी वाङ्मयाच्या अभ्यासक्रमात हे साहित्यशास्त्र शिकवले जाते खरे, पण त्याचे तेथील स्थान अजागलस्तनाप्रमाणे असते. आजच्या वाङ्मयाच्या संदर्भात या उपपत्तींचा जोपर्यंत विकास केला जात नाही आणि समीक्षाव्यवहारात जोपर्यंत त्यांचे चलन सुरू होणार नाही, तोपर्यंत त्यांचा विद्यापीठीय अभ्यास विद्यार्थ्यांना निरर्थकच वाटणार. संस्कृतमधील साहित्यशास्त्र ही आपल्या संस्कृतीची निर्मिती आहे. आपल्या संस्कृतीने निर्मिलेल्या वाङ्मयाच्या आपल्याच संस्कृतीने घडवलेल्या संवेदनशीलतेतून केलेल्या चिकित्सेतून हे साहित्यशास्त्र निष्पन्न झाले आहे. या चिकित्सेत आपल्याच संस्कृतीने निर्माण केलेल्या दर्शनांचे, तत्त्वज्ञानाचे साह्य झालेले आहे. आज आपण कितीही बदललो असलो तरी आपली पायाभूत संवेदनशीलता, आपले जीवनाकडे पाहण्याचे दृष्टिकोण यांचे प्राचीन कालापासून चालत आलेल्या सांस्कृतिक परंपरेशी प्रत्यक्षाप्रत्यक्ष नाते आहे. त्यामुळे पाश्चात्य संवेदनशीलतेतून घडलेल्या आणि पाश्चात्य तत्त्वज्ञानाचा पाया असलेल्या वाङ्मयविचारापेक्षा आपल्याला, संस्कृत वाङ्मयविचार अधिक जवळचा आहे. तेव्हा संस्कृत वाङ्मयविचाराशी नाते जोडून आपण आपला मराठी वाङ्मयविचार जर घडवीत नेला तर आपली स्वतःची समीक्षा उभी राहण्याची अधिक शक्यता आहे. याचा अर्थ पाश्चात्य अगर अन्य परसंस्कृतीतील वाङ्मयविचाराशी आपले नाते असता कामा नये, किंवा त्यातून आपण काहीही स्वीकारू नये, असा होत नाही.

15. संस्कृत साहित्यशास्त्रावरचे मराठीतील लेखन असमाधानकारक का आहे ?

16. संस्कृत अवतरणांवरील भाष्य समजून घ्यायला व परीक्षण करायला अडचणी का येतात ?

17. संस्कृत साहित्यशास्त्राचा अभ्यास सार्थ केव्हा वाटेल ?

18. संस्कृत वाङ्मयविचार जवळचा का ?

19. आपली स्वतःची समीक्षा केव्हा उभी राहिल ?

Space For Rough Work

FOR OFFICE USE ONLY	
Marks Obtained	
Question Number	Marks Obtained
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	
17	
18	
19	

Total Marks Obtained (in words) .....

(in figures) .....

Signature & Name of the Coordinator .....

(Evaluation)

Date .....